

29 ^{ste}
ALGEMENE VERGADERING

Notulen van de Buitengewone Algemene Vergadering van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, gehouden op vrijdag 6 en zaterdag 7 januari 1967 in het Rijnhotel te Rotterdam.

De Voorzitter, Ir.K.van der Pols, opent vrijdag 6 januari 1967 om 8 uur des avonds deze Buitengewone Algemene Vergadering die bijeen geroepen is voor de vaststelling van het Verkiezingsprogramma 1967. De Voorzitter is bijzonder verheugd dat een zo groot aantal partijleden van zijn belangstelling doet blijken; in het bijzonder richt hij zich met een woord van welkom tot de erevoorzitter der partij, Zijne Excellentie Prof.Mr.P.J.Oud.

Dit is, zo gaat spreker voort, een openbare vergadering en het Hoofdbestuur stelt het bijzonder op prijs, dat de pers die hier in grote getale aanwezig is zoveel interesse toont voor de politieke zaken die hier zullen worden behandeld.

Spreker brengt in herinnering dat de procedure voor de vaststelling van het Verkiezingsprogramma aanzienlijk versneld moest worden in verband met het feit dat de Tweede-Kamerverkiezing is vervroegd en reeds op 15 februari a.s. zal worden gehouden. Aan een aantal reglementair vastgelegde termijnen kon daardoor niet de hand worden gehouden. Voorts heeft de commissie, die het programma zoals dit thans ter tafel ligt heeft samengesteld, bijzonder hard moeten werken. Deze commissie, voorgezeten door Mr.E.H. Toxopeus en waarvan voorts deel uitmaken Prof.Dr.H.J.Witteveen, Jhr.Mr.W.H.D.Quarles van Ufford, Mevrouw Mr.E.Veder-Smit, Mr.F. Korthals Altes, H.J.L.Vonhoff, Mr.H.P.Talsma en Dr.A.J.Vis, heeft het Hoofdbestuur wel zeer aan zich verplicht. Dit zelfde geldt niet in de laatste plaats voor degene die als lid en secretaris der commissie is opgetreden: Mr.E.C.de Mooij. Door de zorg van al deze betrokkenen is het mogelijk geweest in het nummer van 23 december j.l. van Vrijheid en Democratie het ontwerp-Verkiezingsprogramma, alsmede de door de commissie niet overgenomen amendementen te publiceren. Aan de hand van deze publicatie zal de vergadering vanavond en morgen moeten beraadslagen.

De Voorzitter gaat vervolgens over tot de benoeming van een Notulen-commissie voor deze vergadering. Hij stelt voor in deze commissie te benoemen de heren E.J.Korthals Altes te Enschede, J.van Dijk te Dordrecht en Mr.D.F.Went te Leeuwarden. Betrokkenen verklaren zich bereid deze taak op zich te nemen en de vergadering gaat met hun benoeming gaarne accoord zodat de Notulen-commissie voor deze vergadering aldus is samengesteld.

De Voorzitter stelt thans aan de orde het hoofdpunt van de agenda: Vaststelling van het Verkiezingsprogramma 1967. De heer Mr.E.H.Toxopeus heeft zich bereid verklaard dit agendapunt in te leiden met enige algemene politieke beschouwingen. De Voorzitter geeft hiertoe gaarne aan de heer Toxopeus het woord; diens rede is als bijlage bij deze notulen gevoegd.

De Voorzitter zegt de heer Toxopeus gaarne dank voor het feit dat hij op zo heldere wijze vele zeer moeilijke problemen voor de vergadering heeft willen belichten. De heer Toxopeus, aldus spreker, heeft ons allen een goede prognose gegeven voor de toekomst van onze partij.

Intussen wil de Voorzitter eerst nog een bijzonder punt aan de orde stellen. Enige dagen geleden is aan een zeer verdienstelijk lid van de V.V.D. de heer Mr.D.A.Delprat, een bijzondere onderscheiding te beurt gevallen ter gelegenheid van zijn afscheid als voorzitter van de Kamer van Koophandel te Amsterdam. De heer Delprat is benoemd tot Groot-officier van Oranje-Nassau. De Voorzitter stelt voor namens de vergadering een telegram aan de heer Delprat te zenden om hem met deze onderscheiding geluk te wensen. De vergadering gaat gaarne met dit voorstel accoord.

Vervolgens draagt de Voorzitter de leiding van de vergadering over aan de heer Toxopeus, die zich bereid heeft verklaard als voorzitter van de commissie die het Verkiezingsprogramma heeft ontworpen de voorstellen dezer commissie te verdedigen.

De Heer Mr. E.H. Toxopeus wil allereerst een voorstel van orde doen. Hij zou hedenavond willen beginnen met de behandeling van de amendementen van niet-redactionele aard, ingediend op het Verkiezingsprogram, en dan zaterdagochtend een aanvang willen maken met de behandeling van het manifest en de urgentiepunten.

Na vaststelling daarvan zou hij de bespreking der amendementen op het program willen afronden. Voorts doet hij een beroep op afgevaardigden van afdelingen die op een zo laat tijdstip amendementen hebben ingediend dat deze niet meer konden worden opgenomen in het nummer van 23 december 1966 van Vrijheid en Democratie, deze amendementen ter vergadering niet ter discussie te stellen.

De heer G.Ch.O. Boosman, Finsterwolde, maakt hiertegen bezwaar. Hij dringt aan op grote soepelheid. De afdelingen en centrales hebben op het definitieve ontwerp-program zoals dit op 23 december j.l. is gepubliceerd geen nieuwe amendementen meer kunnen indienen. Spreker kan zich voorstellen dat er afdelingen zijn die zich met bepaalde punten uit dit definitieve ontwerp niet kunnen verenigen en die thans nieuwe amendementen en nieuwe voorstellen willen indienen. Niet alleen de commissie ter voorbereiding van het program verkeerde in tijdnood; dit zelfde geldt even zeer voor de afdelingen. Het gaat erom dat onze partij thans een verkiezingsmanifest krijgt dat datgene weergeeft wat bij ons liberalen leeft, aldus spreker. Wij zijn een open partij, wij zijn een liberale partij en dan moet er ook een open discussie plaats vinden en dan mag het niet zo zijn dat terwille van de tijd en terwille van de orde belangrijke amendementen, die door tijdnood niet tijdig konden worden ingediend hier niet meer zouden kunnen worden behandeld. Spreker vraagt zeer beslist namens de afdeling Groningen of de leiding der vergadering alsnog aan de afgevaardigden gelegenheid zou willen geven nieuwe amendementen staande de vergadering in te dienen opdat deze alsnog in behandeling kunnen worden genomen.

De heer Toxopeus meent aan dit verzoek onmogelijk gevolg te kunnen geven. Wij moeten, aldus spreker, morgenmiddag met ons werk gereed komen. Ons wacht ook thans reeds een bijzonder zware taak. Zou de vergadering het voorstel van de heer Boosman volgen, dan acht spreker het uitgesloten dat het Verkiezingsprogram 1967 in deze Buitengewone Algemene Vergadering wordt vastgesteld.

De heer Drs. G.M.V. van Aardenne, Dordrecht, doet een verzoek van andere aard. Hij is er zich volkomen van bewust dat de partijcommissies niet bevoegd zijn tot het indienen van amendementen. Toch zou spreker er de aandacht voor willen vragen dat o.a. de Sociaal-Economische Commissie een zeer groot aantal "bouwstenen" heeft aangedragen waarvan weliswaar het merendeel door de Commissie is overgenomen, maar waarvan er toch een zestal is blijven liggen. Spreker vraagt deze zes principiële punten in deze vergadering aan de orde te mogen stellen.

De heer Toxopeus verklaart zich hiertoe niet bereid, en dat uitsluitend in het belang van de goede orde. Wij moeten, aldus spreker, vanavond en morgen met de vaststelling van dit program gereed komen. Beginnen wij nu op deze wijze te opereren, dan geeft spreker de vergadering de verzekering dat het werk niet gereed komt. Hij verzoekt de heer Van Aardenne dringend zijn voorstel in te trekken.

De heer Van Aardenne is voor het argument van de tijdnood wel gevoelig doch betreurt het in hoge mate dat het geringe aantal principiële punten van de Sociaal-Economische Commissie dan niet meer in behandeling zou kunnen komen. Hij vraagt of de heer Toxopeus hem, mocht het met de tijdnood meevallen, alsnog morgen de kans wil geven op zijn vraag terug te komen.

De heer Toxopeus verklaart zich ook daartoe niet bereid en gaat vervolgens over tot de behandeling van de ingediende amendementen.

Hoofdstuk Binnenlandse Politiek.

Paragraaf "Niet met de P.v.d.A."

Amendement van de afdeling Alphen aan den Rijn:

"De V.V.D. acht het onaanvaardbaar samen te werken met enige politieke partij, die door haar opvattingen duidelijk blijkt geeft een politiek te willen voeren die in strijd is met het landsbelang, of indruist tegen de liberale beginselen."

De heer Toxopeus licht nader toe om welke redenen de commissie dit amendement niet heeft overgenomen. Het is, aldus spreker, in de huidige politieke constellatie noodzakelijk zo duidelijk mogelijk te zijn. Zou dit amendement worden overgenomen, dan is het enige resultaat dat aan deze duidelijkheid afbreuk zou worden gedaan, al was het alleen maar omdat men dan zou kunnen gaan discussiëren over de vraag of de P.v.d.A. al dan niet onder de in het amendement aangeduide politieke partijen begrepen dient te worden.

Het amendement van de afdeling Alphen aan den Rijn blijkt uit de vergadering geen enkele ondersteuning te vinden, waarop de heer Toxopeus constateert dat het is verworpen.

Paragraaf "Partijvorming".

Amendement afdeling Doetinchem:

Toe te voegen: "Kamerontbinding bij iedere kabinetscrisis, uit te voeren door het demissionaire kabinet!"

De heer Toxopeus acht de gedachte, in dit amendement neergelegd, een te rigoreus doortrekken van een regel die incidenteel wel toegepast kan worden en ook wordt. Onder omstandigheden zouden nodeloos veel kosten worden gemaakt en zou nodeloos veel tijd worden verspild.

De heer Drs. B. U. Haagsma, Doetinchem, licht namens deze afdeling het amendement toe. De afdeling Doetinchem is van mening dat dit amendement als voordelen biedt dat tussen-kabinetten, zoals het kabinet-Zijlstra, niet meer mogelijk zijn - voor de politieke duidelijkheid een winst - en dat lichtvaardige kabinetscrisissen zullen worden vermeden. De regering, en ook de regeringspartijen, zullen onder die omstandigheden immers trachten een periode van vier jaar vol te maken. Mocht er om een belangrijke zaak toch een kabinetscrisis ontstaan, dan is het, aldus spreker, juist ook democratisch dat het volk dan inspraak kan hebben.

De heer Toxopeus blijft bij zijn standpunt. Het voorstel lijkt hem staatsrechtelijk onjuist. Deze zaken zijn, en moeten blijven, ongeschreven staatsrecht, en behoren niet te worden opgenomen in een Verkiezingsprogram.

De vergadering sluit zich bij het standpunt van de heer Toxopeus aan, zodat het amendement niet wordt aangenomen.

Paragraaf "Democratische controle".

Amendement van de afdelingen Alphen aan den Rijn, Den Helder, Rotterdam, Sassenheim en Utrecht:

"Sterkere band en contact tussen kiezer en gekozene, misschien ook door een gemengd districtenstelsel."

De heer Toxopeus wijst er op dat een sterkere band tussen kiezer en gekozene door het districtenstelsel bepaald niet gegarandeerd wordt. Het tegendeel kan zelfs het geval zijn. Men heeft slechts te denken aan de situatie in een district waarin geen enkele liberaal is gekozen. De liberale kiezers in dit district zijn dan wel gedwongen, zo zij contact wensen met een liberaal Kamerlid, zich tot een ander district te wenden. De V.V.D.

staat open voor het denken over andere kiesstelsels, maar zij mag niet, om de waan van de dag, in haar Verkiezingsprogram een passage opnemen die zij zeer waarschijnlijk niet waar zal kunnen maken. Zegt men: er moet een commissie in de partij worden ingesteld die zich gaat bezinnen op ons kiesstelsel, op de vraag of er andere wegen zijn te vinden die beter voldoen in de huidige tijd dan het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, zoals wij dat nu hebben, dan is spreker het daar helemaal mee eens. Maar vraagt men: moeten wij deze paragraaf in ons Verkiezingsprogram opnemen, dan zegt spreker: dat moeten wij niet doen, want wij wekken daarmee onvervulbare verwachtingen. Wij stellen ons op een standpunt dat wij misschien gaan bestrijden. Dan doen wij iets dat bepaald niet duidelijk is. Laten wij dan liever besluiten tot een studie op dit terrein.

De heer Drs. P.A. Delvaux, Zeist, deelt mede dat de afdeling Utrecht oorspronkelijk had voorgesteld in de tweede alinea van de betreffende paragraaf in het Verkiezingsprogram achter de woorden "van het districtenstelsel" toe te voegen "zonder evenredige vertegenwoordiging". Dit hield dus in dat de partij het ongemengde districtenstelsel zou afwijzen en een discussie over het gemengde districtenstelsel zou openhouden, nl. door zich daarover niet uit te spreken.

De heer Toxopeus vraagt de vergadering of zij de commissie wil machtigen na te gaan of er redactiewijziging in deze zin mogelijk is. Overigens wijst hij er op dat dit een bijzonder ingewikkelde zaak is. Veelal wordt als voorbeeld aangehaald het kiesstelsel in West-Duitsland. Dat is echter niet zo eenvoudig en ook niet zonder meer toe te passen op de Nederlandse politieke verhoudingen. Spreker zegt toe dat deze kwestie in ieder geval in studie zal worden genomen.

De heer C.A. Franken, Nieuwkoop, wil van harte de plannen ondersteunen tot instelling van een commissie van de partij ter bestudering van deze problemen. Wat de betreffende passage in het Verkiezingsprogram betreft, meent hij dat deze bepaald herschreven zou moeten worden. Iedere buitenstaander die dit program leest, kan slechts tot de conclusie komen dat de V.V.D. wel tevreden is met de bestaande toestand. Wij zetten ons in deze passage wel af tegen voorstellen die van andere zijde zijn gekomen, maar wij stellen daar niets positiefs tegenover, wij stellen daar zelfs niet tegenover dat er iets aan het huidige systeem zou kunnen ontbreken. Er is een liberale organisatie waar men zich reeds jaren lang zeer nadrukkelijk met dit onderwerp heeft beziggehouden. Dat is de J.O.V.D. Daar is men in 1962 begonnen met de commissie Demostaat, daar zijn vele vergaderingen aan dit probleem gewijd, zowel van afdelingen als van kadergroepen. Daar liggen zeer doorwrochte werkstukken waarin de J.O.V.D. concreet heeft aangegeven wat er gebeuren moet. Spreker zou zeker niet zo ver willen gaan om deze concrete eisen hier voor de vergadering te leggen. Het onderwerp is inderdaad in de V.V.D. nog niet lang genoeg bestudeerd. Hij gelooft echter wel dat in deze passage in het Verkiezingsmanifest meer gezegd kan worden en vooral ook meer positiefs dan thans is geschied.

De heer Toxopeus is het met de heer Franken eens dat de V.V.D. open moet staan voor iedere vernieuwing die een verbetering kan zijn. Men moet echter wel in het oog houden dat indien bepaalde mensen of bepaalde groepen wijzigingen in het kiesstelsel voorstellen, deze mensen of groepen daarmee ook wel eens andere bedoelingen zouden kunnen hebben dan de bedoeling de kiezer daar beter van te laten worden, en dat hun streven er bepaald niet dwangmatig toe behoeft te leiden dat ook de V.V.D. met wijzigingsvoorstellen komt. Concluderend meent spreker aan de vergadering te kunnen vragen zich ermee te verenigen dat dit onderdeel van deze paragraaf in het Verkiezingsprogram ongewijzigd blijft, doch dat een commissie van de partij zich op korte termijn over deze gehele materie diepgaand gaat bezinnen. Spreker is er zich

van bewust met deze laatste toezegging in feite buiten zijn boekje te gaan, want hij zet zich daarmee op de stoel van de partijvoorzitter. Namens deze partijvoorzitter mag hij echter toezeggen dat op zeer korte termijn het Hoofdbestuur tot instelling van een dergelijke commissie zal overgaan.

De heer J.W.Verbeek, Rotterdam, vraagt of misschien de volgende zinsnede aan de betreffende paragraaf in het Verkiezingsprogram zou kunnen worden toegevoegd: "Wel verdient een onderzoek naar een mogelijkheid tot een sterkere band tussen kiezer en gekozen aanbeveling." Spreker meent dat door deze aanvulling een ieder kan worden tevreden gesteld en een stemming in deze vergadering zou kunnen worden voorkomen.

De heer Toxopeus is de heer Verbeek erkentelijk voor zijn suggestie, maar hij wijst deze suggestie toch af. In een Verkiezingsprogram, dat vooral ook niet te lang mag zijn, mogen geen vage kreten komen te staan, doch slechts concrete zaken. Teneinde de discussie af te ronden vraagt spreker thans of iemand van oordeel is dat dit onderdeel van de paragraaf "democratische controle", zoals voorgesteld door de commissie, wijziging of aanvulling behoeft.

Dit blijkt niet het geval te zijn, zodat dit onderdeel onveranderd blijft.

De heer Toxopeus herhaalt tenslotte dat tot instelling van een commissie kiezer-gekozene zo spoedig mogelijk zal worden overgaan.

Paragraaf "Democratische controle".

Amendement van de afdeling Nieuwkoop-Noorden:

Bij Ombudsman toevoegen: "Aanstelling van de Ombudsman door het parlement met tweederde meerderheid."

De heer Toxopeus vraagt zich af wat de zin van dit amendement moet zijn. Ten eerste zou spreker zich ten aanzien van de Ombudsman in het Verkiezingsprogram niet in detaillering willen begeven, en ten tweede is spreker, en de gehele commissie met hem, eerlijk gezegd zo zeer voor vernieuwing geporteerd, dat hij, blijkbaar in tegenstelling tot de afdeling Nieuwkoop-Noorden, zelfs al met gewone meerderheid graag een Ombudsman zou zien verschijnen.

De heer C.A.Franken, Nieuwkoop, licht toe dat de enige bedoeling van dit amendement is het voorstel tot aanstelling van een Ombudsman, waarover door alle partijen nu al jaren lang is gepraat, van onze zijde wat meer te concretiseren. De afdeling Nieuwkoop meent dat het op deze manier een voorstel wordt waarover te spreken valt, duidelijker en gemakkelijker te hanteren in de partij.

De heer Toxopeus voert als bezwaar tegen het amendement aan, dat het als het ware oproept de gedachte dat de V.V.D. eigenlijk geen Ombudsman wil, gezien het feit dat zij er een tweederde meerderheid voor vraagt. Die tweederde meerderheid is slechts voor heel enkele zaken, die bijzonder zwaar vallen, vereist. Voor aanstelling van een Ombudsman zou de heer Toxopeus die eis van een tweederde meerderheid bepaald niet willen invoeren.

De heer C.A.Franken meent dat deze eis zo veel mogelijk zal kunnen waarborgen dat de Ombudsman een figuur zal worden die boven de partijen staat.

Het amendement van de afdeling Nieuwkoop-Noorden vindt geen ondersteuning in de vergadering en wordt derhalve niet overgenomen.

Paragraaf "Democratische controle".

Amendement van de afdeling Nieuwkoop-Noorden:

Voor de laatste alinea invoegen:

"Begroting.

De kamers dienen gebruik te maken van de bestaande mogelijkheid om tot 2-jarige begrotingen te komen, waardoor een beter beleid

gevoerd zal kunnen worden. In een niet-begrotingsjaar zal de regering verantwoording afleggen voor de besteding van de gelden, als onder de vorige begroting gefourneerd."

De heer C.A. Franken, Nieuwkoop, licht toe dat ook deze gedachte is ontleend aan het werkstuk "Demostaat" van de J.O.V.D. Het behoort bij het complex van maatregelen dat in de toekomst het verkiezingsstelsel, de werking van het parlement en de duidelijkheid in de politiek zal moeten bevorderen.

De heer Toxopeus meent dat dit bepaald geen zaak is van duidelijkheid, doch meer een zaak van efficiency, van werkbaarheid. De heer Witteveen zal daar straks nader op ingaan, doch spreker wil reeds vaststellen dat dit naar zijn mening geen zaak is voor de commissie kiezer-gekozene.

De heer Prof. Dr. H. J. Witteveen ziet aan de ene kant de voordelen van een stelsel van 2-jarige begrotingen niet scherp voor zich, aan de andere kant ziet hij grote bezwaren. Hij ziet de voordelen niet geheel duidelijk, want hij gelooft dat de begrotingsdiscussie, die inderdaad heel veel tijd neemt, toch tegelijkertijd ook in belangrijke mate dient om het beleid van de minister jaarlijks te bespreken. Al datgene dat volgens de indiener van dit amendement te weinig aandacht krijgt bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling, krijgt deze aandacht daarbij juist wel. Veel meer tijd wordt bij de begrotingsbehandeling besteed aan het bespreken van het beleid van de minister dan aan het bespreken van de begrotingscijfers. Het bezwaar van de V.V.D. is zelfs wel eens, dat men naar die begrotingscijfers te weinig kijkt. Veel voordeel ziet spreker dus niet. Wel een heel groot nadeel. Telkens weer wordt ervaren dat de situatie in onze economie snel verandert, en dat dat heel sterk kan doorwerken in de begroting. Prijsstijgingen kunnen uitgaven sterker doen stijgen. Ontwikkelingen bij het onderwijs kunnen soms zo snel gaan, dat belangrijke afwijkingen van een jaarlijkse begroting al ontstaan. Bij een 2-jarlijkse begroting wordt dat bezwaar nog veel groter. Het zou alleen maar betekenen dat in feite de parlementaire controle kleiner wordt. Tenslotte nog een heel belangrijk bezwaar: het aanpassen van de begroting bij de conjunctuur die van jaar tot jaar verandert.

De heer Toxopeus sluit zich bij de door de heer Witteveen aangevoerde bezwaren aan. Hij wijst er ten overvloede op dat de heer Witteveen niet alleen als minister van Financiën, maar ook als controleur van begrotingen van andere ministers van Financiën nog al wat ervaring op dit gebied heeft. Spreker vraagt de instemming van de vergadering deze paragraaf in het Verkiezingsmanifest onveranderd te laten, doch in de naaste toekomst de gehele begrotings-techniek nog eens in studie te nemen.

Paragraaf "Nieuwe Grondwet".

Amendement afdeling Rotterdam:

Deze gehele paragraaf laten vervallen.

De afdeling Rotterdam trekt dit amendement in.

Paragraaf "Monarchie".

Amendement van de afdeling Amsterdam:

Schrappen.

De heer Ir. H. Makkreel, Aerdenhout, stelt voorop dat ook het amendement van de afdeling Amsterdam wordt ingetrokken. Hij heeft er echter behoefte aan om zowel het indienen als het intrekken van het amendement even toe te lichten. Die behoefte stoelt op het gerucht dat dit amendement van de afdeling Amsterdam toegeschreven zou worden aan een republikeinse gezindheid. Spreker wil daarom uitdrukkelijk stellen dat hij, en voor zover hem bekend met hem het overgrote deel van de afdeling Amsterdam, bepaald op het

standpunt staat dat de monarchie, zoals Nederland die op dit moment kent, gehandhaafd moet blijven. Juist vanuit deze monarchistische gezindheid heeft de afdeling Amsterdam dit amendement voorgesteld, en wel omdat zij het belangrijk vindt dat de monarchie niet wordt betrokken in de verkiezingsstrijd. Het gaat de afdeling Amsterdam bepaald te ver om te zeggen dat de monarchie niet ter discussie mag worden gesteld. Een zakelijke discussie over ieder willekeurig onderwerp behoort in een democratische maatschappij altijd geoorloofd te zijn, en bovendien is spreker, wederom vanuit zijn overtuiging van monarchist, van mening dat de monarchie een dergelijke discussie bepaald niet hoeft te vrezen, zodat integendeel afwijzing van een discussie de monarchie kan schaden. Naar de mening van de afdeling Amsterdam zal deze discussie door de tekst, die de commissie heeft voorgesteld, juist geopend worden. Dat heeft de afdeling Amsterdam willen vermijden. Aangezien het niet haar bedoeling is om in deze vergadering een uitgebreide discussie over dit onderwerp te gaan uitlokken, trekt zij echter hierbij haar amendement in.

De heer G.Ch.O.Boosman, Finsterwolde, sprekende namens de afdeling Groningen, deelt mede dat door de afdeling Groningen op de paragraaf Monarchie eveneens een amendement was ingediend, dat echter niet in Vrijheid en Democratie is opgenomen. De afdeling Groningen staat volledig achter de constitutionele monarchie, doch meent dat de tweede alinea van de betreffende paragraaf volledig in strijd is met de eerste alinea, en derhalve beter geschrapt kan worden.

De heer Mr.F.Korthals Altes zet uiteen hoe deze paragraaf tot stand is gekomen. Aanvankelijk kwam in het concept-Verkiezings-program geen passage voor over de monarchie. Vanuit de in september gehouden partijraadsvergadering werd echter de suggestie gedaan een passage over de monarchie in het program op te nemen, niet om de monarchie door de V.V.D. bij de komende verkiezingen ter discussie te doen stellen, doch eenvoudig omdat dit punt door bepaalde groeperingen uit andere politieke partijen nu eenmaal in discussie was gebracht. Men meende dat de duidelijkheid eiste dat, nu zulks eenmaal het geval was, ook de V.V.D. haar standpunt ten aanzien van de monarchie liet blijken.

De heer Mr.E.H.Toxopeus meent dat de vergadering thans in een onvruchtbare discussie belandt. Spreker meent te kunnen constateren dat men het over deze kwestie wel eens is; het amendement van de afdeling Amsterdam is ingetrokken en de discussie kan worden gesloten.

De vergadering gaat hiermede accoord.

Paragraaf "Bestrijding bureaucratie".

Amendement van de Kamercentrale Zwolle: Na de eerste zin een nieuwe alinea in te voegen: "Om voorts te bereiken dat in de middelbare en hogere functies een zo sterk en zo efficiënt mogelijke bezetting ontstaat, dient er naar gestreefd te worden een bevordering bij keuze boven een bevordering naar anciënniteit te doen plaats vinden".

De Kamercentrale Zwolle trekt dit amendement in.

Hoofdstuk Sociaal-Economisch beleid.

Paragraaf "Financiën".

Amendement van de afdelingen Naarden en Rotterdam: De derde en vierde zinsnede van de eerste alinea vervangen door: "Een automatisme, zó dat bij stijging van het nationale inkomen, zonder tussenkomst van de wetgever, het progressie-effect geneutraliseerd wordt, is noodzakelijk."

Prof.Dr.H.J.Witteveen, Wassenaar, motiveert de bezwaren tegen overneming van dit amendement. Deze bezwaren liggen zowel op het technische als op het politieke vlak. Wat de technische kant betreft: in de stijging van het hele nationale inkomen zitten twee verschillende elementen, het element van welvaartsstijging en het element van prijsstijging, en wel in verschillende mate: het ene jaar zal het een wat meer overwegen, het andere jaar het ander. Naar gelang beide elementen zich anders verhouden zal ook de correctie anders moeten uitvallen. Daarom is de verwezenlijking van de gedachte van de afdelingen Naarden en Rotterdam technisch al een vrijwel ondoenlijke zaak. Bovendien vreest spreker dat indien men de gedachte van beide afdelingen volgt, in de praktijk alleen een correctie op de prijsstijging wordt verkregen, waardoor de kans om de verzwaren van de belastingdruk door de reële inkomensstijging te verminderen wellicht kleiner wordt. Dat acht spreker een politiek bezwaar. Tenslotte wijst spreker er nog op dat deze correctie, zeker indien men ook de reële stijging wil wegnemen, heel belangrijke bedragen betreft. Het kan dan toch wel veel waard zijn om die correctie dan enigszins te kunnen inpassen in de conjunctuur.

Om al deze redenen is spreker van mening dat de passage in het program, inhoudende het dwingen van de regering ieder jaar aan te geven hoe de inflatiefactor in de belastingen doorwerkt en wat zij daaraan wil doen, veel beter en veel reëler is.

Jhr. Mr. G. O. J. van Tets, Rotterdam, deelt mede dat de bewoordingen van het amendement van de afdeling Rotterdam niet de zelfde waren als die van de afdeling Naarden, doch dat beide amendementen door de commissie zijn samengevoegd en als één amendement gepubliceerd. Bedoeld werd van de zijde van de afdeling Rotterdam inderdaad de inflatiecorrectie, een "stiekeme diefstal". De afdeling Rotterdam meende dat het psychologisch bijzonder goed zou zijn wanneer, als er door het doen van veel uitgaven of door de noodzaak een overspannen conjunctuur te remmen iets moet gebeuren op het fiscale gebied, de P.v.d.A., de P.S.P. en de C.P.N. openlijk moeten bekennen dat zij zijn voor een verhoging van de loon- en inkomstenbelasting om die uitgaven te dekken. Ook van K.V.P.-zijde, zo vervolgt spreker, is een voorstel gedaan in de richting als hier wordt bepleit. Hetzelfde geldt voor de Sociaal-Economische Commissie, waarbij spreker overigens volledigheidshalve wel moet vermelden dat de heren Portheine en Joekes, daarbij als Kamerleden aanwezig, hebben doen aantekenen zich met dit standpunt niet te verenigen. Spreker besluit met te zeggen dat naar zijn mening het automatisme bijzonder heilzaam zou zijn en aanbeveling verdient hier in het program te worden opgenomen.

De heer Mr. E. H. Toxopeus sluit zich aan bij het betoog van de heer Witteveen en ontraadt, vooral uit een oogpunt van politieke parlementaire taktiek, overneming van het amendement.

Prof. Dr. H. J. Witteveen wijst er nogmaals op dat hij vreest dat indien tot automatische correctie van de inflatie zou worden overgegaan juist dat heel belangrijke element van de reële correctie achterwege zou blijven.

Jhr. Mr. G. O. J. van Tets, Rotterdam, is niet overtuigd. De huidige situatie is, aldus spreker, een automatisme dat leidt tot belastingdruk-verhoging in de sfeer van de loon- en inkomstenbelasting. Wat de afdeling Rotterdam wil is dat de Kamer hier steeds een bewuste keuze moet maken.

De heer Toxopeus gaat over tot stemming over dit amendement. De uitslag van deze stemming is als volgt: vóór overneming van het amendement 124 stemmen, tegen 183 stemmen, blanco 22 stemmen, zodat het amendement niet is aangenomen.

Paragraaf "Prijs- en mededingingsbeleid".

Amendement van de Kamercentrale Zwolle: In de derde alinea na "noodzakelijk" te vervolgen met: "Bovendien zal er op moeten worden toegezien, dat geen importen plaats hebben van goederen tegen prijzen beneden de kostprijs, als gevolg van subsidie door de overheid van het exporterende land (aanwijsbare dumping)".

Prof. Dr. H. J. Witteveen stelt voorop dat inderdaad in gevallen van heel duidelijke dumping mogelijkheden bestaan om de invoer te beperken. Dat gebeurt dan ook wel. Men moet dit echter niet te algemeen stellen en er niet te vlug toe over gaan, want men moet zich realiseren dat hier ook het probleem van de ontwikkelingslanden bij speelt. Het is onze liberale stelling dat wij de ontwikkelingslanden het beste helpen door hen in staat te stellen zich zelf te helpen, d.w.z. zelf hun productie en tevens ook hun uitvoer te ontwikkelen. Dat betekent dat als die politiek slaagt de ontwikkelingslanden op bepaalde punten onze concurrenten gaan worden. Willen wij dus consequent zijn dan moeten wij niet te gauw klaar staan om de uitvoer van die ontwikkelingslanden weer te willen weren. Dan maken wij met de ene hand onmogelijk wat wij met de andere hand willen doen. De algemene stelling zoals neergelegd in het amendement van de Kamercentrale Zwolle op te nemen in ons verkiezingsprogram gaat spreker te ver.

De Kamercentrale Zwolle heeft begrip voor de bezwaren van Prof. Witteveen en wijzigt zijn amendement als volgt: "Om dit te bereiken is een gezond mededingingsbeleid, dat behalve kartel- en monopolievorming ook dumping tegengaat, noodzakelijk."

Prof. Witteveen acht het amendement van de Kamercentrale Zwolle, op deze wijze geformuleerd en beperkt, wel aanvaardbaar, mits het woord "ongewenste" gehandhaafd wordt.

De Kamercentrale Zwolle gaat daarmee accoord, en het aldus gewijzigde amendement wordt door de vergadering overgenomen.

Paragraaf "De onderneming".

Amendement van de afdeling Naarden: Aan het eind van de vierde alinea vervolgen met: "De bestaande mogelijkheid van het toezicht door de Nederlandsche Bank zou beter benut moeten worden; de Bank schrome niet, zo nodig tijdig in te grijpen."

De heer Toxopeus gelooft niet dat deze passage in een verkiezingsprogramma moet worden opgenomen. Iedereen begrijpt, aldus spreker, dat de afdeling Naarden tot de indiening van dit amendement is gekomen door de affaire Teixeira de Mattos. In een verkiezingsprogramma als het ware een aanwijzing aan de onafhankelijke directie van de Nederlandsche Bank te gaan geven, lijkt spreker echter op zichzelf onjuist.

Prof. Witteveen is het geheel met de heer Toxopeus eens. In een verkiezingsprogramma past niet een veroordeling van het beleid dat in een bepaald geval door de Nederlandsche Bank is gevoerd. Spreker is er voor zich ook niet van overtuigd dat de Nederlandsche Bank hier tekort is geschoten. Spreker vraagt zich af of niet eerst zou moeten worden nagegaan of in Nederland het sinds 1934 in de Verenigde Staten van Amerika bestaande en daar voortreffelijk werkende systeem van depositoverzekering zou kunnen worden ingevoerd. Hij hoopt dat onderwerp binnenkort in de Tweede Kamer te kunnen aansnijden. Opneming van een passage zoals door de afdeling Naarden voorgesteld in ons verkiezingsprogramma ontraadt hij echter.

Op een vraag van de heer Toxopeus blijkt de vergadering het amendement van de afdeling Naarden niet te ondersteunen zodat dit amendement niet is aangenomen.

Spreker constateert dat het inmiddels bijna half 12 is geworden; hij meent dat voor hedenavond voldoende werk is verricht en schorst de vergadering tot zaterdagochtend 10.30 uur.

Zaterdagochtend 7 januari 1967,

Om 10.30 uur heropent de Voorzitter der partij, de heer Ir. K. van der Pols, de vergadering. Hij geeft vervolgens wederom de leiding der vergadering over aan de heer Toxopeus, ter voortzetting van de bespreking van het Verkiezingsprogramma.

De heer Toxopeus stelt thans allereerst aan de orde het Verkiezingsmanifest, dat aan het eigenlijke Verkiezingsprogramma vooraf zal gaan. Op dit manifest konden geen amendementen worden ingediend, aangezien het, in verband met tijdnood door de vroegde verkiezingen, daarvoor in een te laat stadium moest worden opgesteld.

Spreker vraagt de afgevaardigden zich in hun opmerkingen te beperken tot concrete wijzigingsvoorstellen, aangezien het behandelen van voorstellen tot redactionele wijzigingen te veel tijd van de vergadering in beslag zou nemen.

De heer F.G.J. Steenmeijer, Utrecht, sprekende namens deze afdeling, wijst er op dat het manifest uiteen valt in twee gedeeltes: een vrij concrete aanval op het Kabinet Cals/Vondeling en een aantal vage doelstellingen van de liberale politiek, aanvangende met het zinnetje: "Of wilt U een liberale politiek?". In de volgende alinea echter die aanvangt met de woorden: "Ongelijkheid voor de wet..." wordt de suggestie gewekt als zou het Kabinet Cals/Vondeling een systeem hebben voorgestaan dat ongelijkheid

schept naar verschil in ras, geloofsovertuiging enz. Welk bezwaar wij nu ook tegen dat kabinet hebben gehad, dit is toch niet juist, aldus spreker.

De afdeling Utrecht geeft de voorkeur aan de tekst van het oorspronkelijk opgestelde manifest zoals dit werd gepubliceerd in het nummer van 4 november 1966 van "Vrijheid en Democratie".

De heer Toxopeus zet uiteen dat de Commissie ter voorbereiding van het Verkiezingsprogram van mening was dat dit oorspronkelijke manifest te zeer op het materiële was toegespitst. In dit oorspronkelijke manifest kwam de passage over de ongelijkheid voor de wet niet voor. Spreker vindt dit toch wel een heel belangrijke passage. Spreker is het echter eens met de afdeling Utrecht, dat het niet juist zou zijn indien wij de indruk zouden wekken dat wij van mening zijn dat het Kabinet Cals er op dit stuk een verkeerde opvatting op na zou hebben gehouden. Spreker stelt daarom voor de alinea "Ongelijkheid voor de wet" wat meer naar het eind van het manifest te verplaatsen, waardoor een duidelijker afscheiding met het eerste gedeelte ontstaat.

De afdeling Utrecht gaat hiermee accoord en ook de vergadering sluit zich hierbij aan. Aan de Commissie zal worden overgelaten de definitieve plaats van deze alinea te bepalen.

Voor het overige kan de vergadering zich met het manifest verenigen, zodat de heer Toxopeus kan constateren dat het manifest aldus is vastgesteld.

De heer Toxopeus stelt thans aan de orde de behandeling der Urgentiepunten. Ook hierop konden geen amendementen worden ingediend, zodat ook hierover de discussie vrij is. De Commissie heeft een vijftal Urgentiepunten voorgesteld. Zij zou daaraan inmiddels echter nog een punt willen toevoegen, een punt dat zelfs als eerste Urgentiepunt zou kunnen worden opgenomen en dat zou dienen te betreffen Viet-Nam. Spreker heeft een tekst voor dit punt voor zich liggen, een wat lang geformuleerde tekst luidende als volgt: "Krachtig moet worden gestreefd naar het treffen van voor alle partijen aanvaardbare maatregelen om te komen tot een wapenstilstand in Viet-Nam, waarna onderhandelingen zullen moeten worden gevoerd tot herstel van vrede en rust in Zuid-Oost Azië, en tot het treffen van een regeling die de rechten en vrijheden van het Vietnamese volk waarborgt."

Spreker wil in de eerste plaats aan de vergadering vragen of zij van oordeel is dat opnemng van een uitspraak over Viet-Nam onder de Urgentiepunten wenselijk is.

De vergadering beantwoordt deze vraag met applaus.

Vervolgens wordt besloten dat dit punt als zesde Urgentiepunt zal worden opgenomen.

Op een vraag uit de vergadering deelt de heer Toxopeus mede, dat de vijf overige Urgentiepunten tot stand zijn gekomen doordat de Commissie uit een aantal van 450 door de afdelingen ingezonden Urgentiepunten de grootste gemene deler heeft gehaald. Men kan deze eerste vijf Urgentiepunten dus beschouwen als de neerslag van datgene wat in de V.V.D. het meeste leeft.

Spreker opent thans de discussie over de eerste vijf Urgentiepunten.

Urgentiepunt 1.

Op voorstel van de afdeling 's-Gravenhage wordt besloten achter het woord geldontwaarding in te lassen "(prijsstijging)". Voorts wordt op voorstel van de afdeling Groningen besloten vóór het woord werkgelegenheid het woord "toekomstige" te schrappen.

De vergadering besluit vervolgens dat Urgentiepunt 1 zal luiden:

Krachtige bestrijding van de geldontwaarding (prijsstijging), die

- de werkgelegenheid in gevaar brengt;
- onrechtvaardige uitholling van pensioenen en andere vaste inkomens veroorzaakt.

Urgentiepunt 2.

Naar aanleiding van een amendement van de afdeling 's-Gravenhage worden achter het woord belastingdruk ingevoegd de woorden "voor allen".

Urgentiepunt 2 wordt vervolgens als volgt vastgesteld:

Voorcoming van verdere verzwaring van de belastingdruk voor allen, door matiging van de overheidsuitgaven; verbetering van het belastingklimaat voor de zelfstandigen.

Urgentiepunt 3.

Ten aanzien van dit punt worden de volgende voorstellen tot wijziging c.g. aanvulling gedaan.

Afdeling Den Haag. Deze afdeling stelt voor dit punt als volgt te lezen: "Verhoging van de woningvoorraad door betere kansen voor de particuliere bouw."

Afdeling Rotterdam. Deze afdeling stelt voor urgentiepunt 3 met een zinsnede aan te vullen zodat dit urgentiepunt als volgt zou komen te luiden: "Opheffing van de oneerlijke concurrentie tussen woningwetbouw en particuliere bouw, die mede tot gevolg heeft een nodeloze vertraging in de oplossing van het woningprobleem."

Afdeling Amsterdam. Deze afdeling stelt voor in urgentiepunt 3 op te nemen een tekst van de volgende strekking: "Bevordering van de bouw van meer en vooral betere woningen die voldoen aan de eisen van de nabije toekomst."

Op voorstel van de heer Toxopeus wordt besloten dat de commissie zich zal zetten aan het opstellen van een nieuwe redactie voor urgentiepunt 3 aan de hand van de voorgestelde wijzigingen en aanvullingen, terwijl intussen zal worden aangevangen met behandeling van urgentiepunt 4.

Urgentiepunt 4.

Dit urgentiepunt is intussen door de commissie reeds aangevuld met het woord "vrijheid" zodat het ter tafel liggende voorstel thans luidt: Verhoging van de rechtsbescherming van de burger en waarborging van zijn persoonlijke vrijheid en veiligheid (Ombudsman, gezagshandhaving, verbod van afluisterapparaten).

De afdeling Groningen stelt voor in het tussen haakjes geplaatste gedeelte vóór het woord ombudsman in te lassen het woord demonstratievrijheid.

De heer Toxopeus raadt dit af. Dit is, aldus spreker, in het geheel geen eenvoudige materie. Wordt alleen het woord demonstratievrijheid vermeld, dan gaat men onmiddellijk de vraag stellen wat wij daarmee precies bedoelen.

De afdeling Nieuwkoop stelt voor ter verduidelijking in te lassen de woorden: demonstratievrijheid met meldingsplicht.

Ook dit wordt door de heer Toxopeus afgeraden.

De afdeling Groningen trekt het amendement in doch behoudt zich het recht voor hierop terug te komen bij de behandeling van het hoofdstuk Ordehandhaving in het Verkiezingsprogram.

De heer Toxopeus stelt vervolgens aan de orde

Urgentiepunt 5.

De afdeling Nieuwkoop stelt dat men een dergelijk punt, het beleid ten aanzien van de ruimtelijke ordening betreffende, bij alle vijf grote partijen met bijzonder kleine variaties kan terugvinden. Deze afdeling zou dan ook liever in plaats van dit punt een ander urgentiepunt opgenomen zien, luidende: "De rechtspositie van de werknemer, o.a. bij liquidatie, dient versterkt te worden".

Na enige discussie wordt besloten urgentiepunt 5 conform het voorstel van de commissie vast te stellen, zodat dit komt te luiden als volgt:

Een vooruitziend en evenwichtig beleid ten aanzien van de ruimtelijke ordening (industrialisatie, water- en luchtverontreiniging, geluidshinder, verkeer, recreatiegebieden).

Verder wordt besloten het voorstel van de afdeling Nieuwkoop in zodanige vorm over te nemen dat aan urgentiepunt 4 de volgende zinsnede wordt toegevoegd: "Versterking van de rechtspositie van de werknemer, o.a. ingeval van liquidatie van de onderneming".

De heer Toxopeus stelt de vergadering thans in kennis van de resultaten van de arbeid van de commissie ter zake van urgentiepunt 3. De commissie stelt voor dit urgentiepunt te doen luiden: Meer en vooral betere woningen die voldoen aan de eisen van de toekomst door betere kansen voor de particuliere bouw en opheffing van de oneerlijke benadeling daarvan.

Uit de vergadering komen tegen deze formulering bezwaren, zodat de commissie zal trachten het punt nog wat te verduidelijken.

De heer Toxopeus gaat nu over tot bespreking van de vraag welk zesde punt aan de urgentiepunten zal worden toegevoegd. Hij herinnert er aan dat hij als zesde urgentiepunt heeft voorgesteld een punt inzake Vietnam.

De afdeling Den Haag stelt in plaats daarvan voor als zesde punt op te nemen "ingrijpende vereenvoudiging van wetgeving en administratie, weg met de rompslomp!"

De heer Toxopeus verklaart zich geen voorstander van opname van een dergelijk punt. Hij acht een dergelijke zinsnede eigenlijk meer iets voor een advertentie dan voor een urgentieprogramma en vindt bovendien de morele waarde van dit punt allerm minst op een lijn staan met een punt over Vietnam.

Besloten wordt het voorstel van Den Haag op te nemen in het Verkiezingsprogramma onder het hoofdstuk "Bestrijding bureaucratie" en vervolgens wordt na een proefstemming bij handopsteken besloten dat het zesde urgentiepunt betrekking zal hebben op Vietnam.

Het is intussen lunchtijd geworden, zodat de heer Toxopeus de vergadering schorst tot 2 uur n.m.

De voorzitter der partij, de heer Ir.K.van der Pols, heropent om 2 uur de vergadering en geeft in verband met het feit dat de heer Toxopeus op dit ogenblik nog afwezig is wegens een televisie-interview de leiding tot zijn terugkeer in handen van de Algemeen Secretaris, de heer Mr.F.Korthals Altes.

De heer Korthals Altes deelt mede, dat gedurende de lunchpauze beraad is gevoerd over de redactie van het Vietnam-punt en dat de heer H.Wiegel thans voorlezing zal doen van het resultaat van dat beraad.

De heer Wiegel leest de volgende formulering voor: "Krachtige ondersteuning van het Amerikaanse streven om in Vietnam door onderhandelingen te komen tot een vreedzame regeling, die de rechten en vrijheden van het gehele Vietnamese volk ten volle waarborgt".

Spreker is bijzonder verheugd dat deze vergadering tot de uitspraak is gekomen dat inderdaad een urgentiepunt over Vietnam dient te worden opgenomen, en hij gelooft dat de zojuist door hem voorgelezen formulering concreet en constructief is.

De afdeling De Bilt/Bilthoven stelt voor om de woorden "het Amerikaanse streven" te vervangen door "ieder streven". Deze afdeling is n.l. van mening dat ook indien bij voorbeeld de minister van buitenlandse zaken van het Verenigd Koninkrijk stappen onderneemt in de in het urgentiepunt vermelde richting deze stappen door de Nederlandse regering gesteund kunnen worden, en dat zelfs als andere of neutralistische landen met goede voorstellen komen in deze richting ook die voorstellen door de Nederlandse regering op constructieve wijze moeten worden benaderd. Op die grond ziet de afdeling De Bilt/Bilthoven het woord "Amerikaans" liever gewijzigd in "ieder".

De heer Mr.H.van Riel stelt voorop dat ook diegenen die de zojuist door de heer Wiegel voorgelezen formulering hebben opgesteld alles voelen voor een vrede in Vietnam, maar het gaat vandaag niet om algemene uitspraken doch om een urgentieprogramma dat moet aansluiten bij het manifest dat goedgekeurd is door de vergadering. In dat manifest heeft de vergadering onderstreept dat de V.V.D. achter de Verenigde Staten staat. Het zou niet alleen aan de duidelijkheid maar ook aan de eerlijkheid van het standpunt van de partij afbreuk doen wanneer de vergadering door het weglaten van het woord "Amerikaans" in dit urgentiepunt aan de passage in het manifest nu een andere teneur zou gaan geven dan waartoe eerst werd besloten. Bovendien, aldus spreker, hebben de Kamerfracties zich te allen tijde op het standpunt gesteld dat wat de Amerikanen doen zeker niet zonder ongelukken gebeurt - geen enkele oorlogshandeling in de wereld gebeurt zonder ongelukken - maar dat dat handelen op zich zelf geschiedt om expansie van het communisme in welke vorm ook verder in Azië te voorkomen. Onder deze omstandigheden vindt spreker dat wij, die geen offers in Vietnam brengen, ons openlijk achter de Verenigde Staten moeten stellen, wat volstrekt niet betekent dat, wanneer van de kant van welk land in de wereld ook constructieve voorstellen worden gedaan, de Nederlandse regering daar niet van ganser harte aan mee zal werken. Maar men moet geen formuleringen kiezen die de mensen in het onzekere laten over wat wij eigenlijk wel en niet willen, in een wat groter verband gezien.

Door de afdeling De Bilt/Bilthoven wordt daartegenover gesteld dat het geenszins haar bedoeling is het Amerikaanse optreden in Vietnam af te vallen doch dat zij alleen maar heel duidelijk wil stellen dat wij van mening zijn dat de optimale kans tot het totstandkomen van vredesonderhandelingen moet worden aangegrepen; ieder streven daartoe dient te worden aangegrepen. Uitsluitend en alleen om die reden is deze afdeling tegen opnemng van het woord "Amerikaans".

De heer Korthals Altes wijst er op dat de heer Toxopeus, die juist in de vergadering terugkeert, zeer lang heeft stil gestaan bij de formulering van dit punt. Hij geeft de leiding van de vergadering thans wederom in handen van de heer Toxopeus en vraagt hem aan de vergadering nog eens uiteen te zetten hoe de commissie tot deze formulering is gekomen.

De heer Toxopeus refereert aan zijn rede van gisterenavond. Wij weten, aldus spreker, dat de Verenigde Staten in Vietnam zijn om de communistische expansie tegen te gaan. Wij weten dat dat gebeurt om ons allen, ook om ons hier in Nederland. Wij moeten steunen en hebben dat ook altijd gedaan het Amerikaanse streven om het communisme in te dammen en tegen te houden. Daarvoor sneuvelen op het ogenblik Amerikaanse soldaten, geen Nederlandse soldaten. Wij gaan er van uit dat de Amerikaanse regering werkelijk oprecht pogingen in het werk stelt om tot een vreedzame oplossing, die de hele wereld verlangt, te geraken. Daarop is de redactie van de betreffende passage in het Verkiezingsprogramma gebaseerd. Zetten wij nu voor dit urgentiepunt een daarvan afwijkende redactie, dan wekt dat verwarring, en verwarring wekken is wel het laatste wat een politieke partij momenteel mag doen. Wij hebben ons er tegen gekant dat zoveel partijen, vooral de confessionele partijen, altijd de kool en de geit willen sparen, dat zij niet zeggen waar zij staan. Spreker gelooft dat het een communis opinio in onze partij is dat de V.V.D. wel dient te zeggen waar zij staat. Daarom bepleit spreker voor dit urgentiepunt de zojuist door de heer Wiegel voorgelezen redactie.

De heer Ir.H.Makkreel, Amsterdam, is het er volkomen mee eens dat niet de indruk mag worden gewekt als zouden wij vrede in Vietnam nastreven tot iedere prijs, zelfs tot de prijs van een toegeven aan China. Die indruk zou echter naar sprekers mening door aanneming van het amendement De Bilt/Bilthoven ook

niet ontstaan. Dit amendement houdt niet in "elk streven om tot vrede te komen", doch "elk streven om tot een vreedzame regeling te komen die de rechten en vrijheden van het gehele Vietnamese volk ten volle waarborgt". Spreker meent dat de heer Toxopeus zojuist aan deze laatste zin te weinig aandacht heeft geschonken.

De heer Toxopeus ontkent zulks. Men kan onder deze laatste zin van alles verstaan en ieder kan deze zin naar eigen goeddunken interpreteren. Dat is de moeilijkheid. Men mag over dit punt geen enkele onduidelijkheid laten bestaan. In dat geval kan men beter helemaal geen punt Vietnam onder de urgentiepunten opnemen. Wij moeten niet bang zijn voor wat anderen hier misschien voor commentaar op hebben, zo gaat spreker voort. Als wij nu zelf weten hoe wij staan, als wij zelf weten dat wij vrede wensen in de wereld, moeten wij dan voor dit punt een redactie gaan kiezen die de verdenking op ons laat dat wij wellicht ook aan heel andere oplossingen die wij geenszins wensen zouden willen medewerken? Spreker vraagt de vergadering dit in haar overweging te willen betrekken. Roddelen kan altijd, maar sprekers eigen opvatting is dat men zich daar niets van aan moet trekken als men in zijn bedoelingen zuiver staat. Spreker gelooft dat de V.V.D. in dit opzicht zuiver staat in haar bedoelingen en dan moet dat genoeg zijn. Wij willen geen oorlog, maar nog minder willen wij wereldcommunisme.

De heer H.D.Schouten, De Bilt/Bilthoven, deelt mede dat de indieners van het amendement het wensen te handhaven en stemming verzoeken.

De heer Toxopeus gaat ermee accoord thans de mening van de vergadering te peilen; hij wil dat aldus doen dat hij allereerst de mening van de vergadering vraagt over het urgentiepunt zoals dit door de heer Wiegel is voorgelezen en vervolgens daartegenover de amendering van dit punt. Uit deze peiling, door handopsteken, blijkt duidelijk dat de overgrote meerderheid van de vergadering zich met de oorspronkelijke tekst van dit urgentiepunt kan verenigen en dat slechts enkelen voorstander zijn van de vervanging van het woord "Amerikaans" door het woord "ieder".

De heer C.A.Franken, Nieuwkoop, komt op dit moment nog met een aanvullend amendement. Hij zou terwille van de duidelijkheid achter het woord "onderhandelingen" willen toevoegen "waarbij de Vietkong als onderhandelingspartner dient te worden erkend".

De heer Toxopeus zou er bepaald niet toe willen overgaan nu nog in dit urgentiepunt tot verdere details te komen en te gaan zeggen met wie er wel en met wie er niet moet worden onderhandeld. Uit het urgentiepunt, zoals het ter tafel ligt, blijkt duidelijk dat het gehele Vietnamese volk is bedoeld. Daaronder valt ook de Vietkong. Spreker wil thans overgaan tot peiling van de vergadering. Hij handhaaft de tekst die door de heer Wiegel is voorgelezen en vraagt aan de vergadering of degenen die van mening zijn dat daaraan nog een aanvulling moet worden toegevoegd in de zin zoals zo even door de heer Franken voorgesteld de hand willen opsteken. De vergadering blijkt in overgrote meerderheid tegen aanneming van de door de heer Franken voorgestelde aanvulling te zijn. De heer Toxopeus kan dus vaststellen dat Urgentiepunt 6 definitief is vastgesteld als volgt:

Krachtige ondersteuning van het Amerikaanse streven om in Vietnam door onderhandelingen te komen tot een vreedzame regeling, die de rechten en vrijheden van het gehele Vietnamese volk ten volle waarborgt.

De heer Toxopeus keert thans terug tot Urgentiepunt 3, waarvoor de commissie thans de volgende redactie voorstelt:

Meer en vooral betere woningen die voldoen aan de eisen van de toekomst door betere kansen voor de particuliere bouw, mede door opheffing van de oneerlijke bevoordeling van de woningwetbouw ten koste van de particuliere bouw.

De vergadering kan zich hiermede verenigen. Hiermede is de behandeling van de urgentiepunten afgesloten.

De heer Toxopeus keert thans terug tot de behandeling van de amendementen en constateert dat de vergadering vrijdagavond was gevorderd tot

Hoofdstuk Sociaal-Economisch beleid.

Paragraaf "De Onderneming".

Amendement van de afdeling Doetinchem:

Na de vierde alinea opnemen: "In de wet op de naamloze vennootschap op te nemen een artikel, dat het aantal commissariaten en directoraten per persoon beperkt tot een nader te bepalen maximum."

De afdeling Doetinchem, dit amendement nader toelichtend, stelt dat juist een liberale partij voorstandster behoort te zijn ook van een sociale en economische democratie. Het lijkt de afdeling een bevordering van de sociale democratie dat in deze belangrijke posten een zo groot mogelijke spreiding ontstaat.

Prof. Witteveen meent dat hier toch voorop moet worden gesteld de vrijheid. Het is bovendien onmogelijk een algemene regel te maken voor de hoeveelheid commissariaten of functies die door één persoon kan worden vervuld. Dat ligt van geval tot geval verschillend. De werkelijkheid in het bedrijfsleven is zo veelvormig, dat het naar sprekers mening onjuist en zeker ook onliberaal zou zijn om daar door een voorschrift allerlei beperkingen te gaan stellen.

De vergadering blijkt zich niet achter het amendement van de afdeling Doetinchem te stellen, zodat dit niet wordt aangenomen.

Paragraaf "PBO".

Amendement van de afdeling Doetinchem:

Opnemen: "Afschaffing van de wet op de bedrijfsorganisatie."

De heer Toxopeus merkt, alvorens het woord aan de afdeling Doetinchem te geven, ter nadere toelichting van dit amendement op, dat deze paragraaf door de Commissie is opgesteld overeenkomstig een ontwerp van de Landelijke Middenstandscommissie en de Sociaal-Economische Commissie van de partij.

De afdeling Doetinchem licht toe dat het haar gaat om de publiek-rechterlijke bedrijfsorganisatie zonder de Sociaal-Economische Raad. Bij de opzet van de PBO was er aanvankelijk wel een groot enthousiasme. In de praktijk is echter gebleken, dat de PBO niet die ideale samenwerkingsvormen heeft gebracht die men zich voorstelde. De nadelen zijn duidelijk: dirigistische en bureaucratische wijvingen en een bijzonder kostbare werkwijze; bovendien een verkapt organisatiedwang. De afdeling Doetinchem gelooft dat afschaffing van de PBO ook geheel past in onze algemene opvatting over efficiënter werken van het overheidsapparaat en vermindering van overbodig overheidsingrijpen.

De heer Toxopeus wijst er op dat het amendement in deze vorm bepaald wel afschaffing van de S.E.R. inhoudt.

Aangezien het niet mogelijk blijkt een redactie te vinden die de bedoeling van de afdeling Doetinchem precies weergeeft, stelt deze afdeling zich uiteindelijk tevreden met de paragraaf over de PBO, zoals door de Commissie voorgesteld is.

Paragraaf "Zelfstandigen", onderdeel c. Land- en Tuinbouw.

De amendementen van de afdelingen Naarden en Nieuwkoop-Noorden zijn ingetrokken.

Paragraaf "Woningbouw".

Het amendement van de afdeling Breda is ingetrokken.

Paragraaf "Vervoer en Verkeer".

Het amendement van de afdeling Amsterdam is ingetrokken.

Hoofdstuk cultuur, onderwijs, sport en ontspanning.

Paragraaf "Onderwijs".

Amendementen van de afdeling Amsterdam:

- Vijfde alinea: tweede zin schrappen.
- Twaalfde alinea: eerste zin schrappen.
- Zestiende alinea: tweede zin schrappen.

De afdeling Amsterdam deelt mede dat de eerste twee amendementen zijn ingetrokken en dat de afdeling alleen handhaaft haar voorstel tot schrapping van de tweede zin van de zestiende alinea.

Die zestiende alinea luidt in het voorstel van de Commissie:

"Verkorting van de studieduur moet worden nagestreefd. Harder werken door de studenten moet daarbij niet als onmogelijk of onjuist worden terzijde gelaten."

De afdeling Amsterdam is van mening dat deze zin te paternalistisch is geredigeerd en daarom beter uit het program kan verdwijnen.

De heer Toxopeus en de heer Witteveen zijn het hiermede niet eens.

De heer Witteveen wijst op de situatie in de Verenigde Staten van Amerika waar de studenten bijzonder hard werken moeten. Herhaaldelijk komt het voor dat Nederlandse studenten, die daar een jaar studeren, dat harde werken juist bijzonder waarderen en terugkeren met het gevoel dat zij hun tijd beter hebben benut dan aan de universiteit in Nederland. Daarnaast acht spreker deze aansporing ook billijk ten opzichte van de gemeenschap, die zeer belangrijke kosten voor het wetenschappelijk onderwijs moet maken.

Het amendement van de afdeling Amsterdam wordt door de vergadering niet gesteund, zodat het niet wordt overgenomen.

Paragraaf "Onderwijs".

Amendement van de afdeling Utrecht:

De elfde en twaalfde alinea laten vervallen.

Aan de zestiende alinea toevoegen: "Verkorting van de studieduur moet worden nagestreefd en een indeling in een algemene onderbouw gevolgd door specialisatie dient te worden overwogen."

De heer Toxopeus zou de elfde en twaalfde alinea, die zich richten tegen het studieloon, bepaald niet willen schrappen. Een uitspraak over het studieloon is zijns inziens gewenst. Wij zijn, aldus spreker, zeer bepaald van mening, dat studieloon onjuist is, en als het in deze paragraaf helemaal niet zou worden genoemd, weet men niet hoe hierover in de V.V.D. gedacht wordt.

Wat betreft de door de afdeling Utrecht voorgestelde toevoeging aan de zestiende alinea, meent de heer Toxopeus dat hier te zeer een detailregeling wordt gegeven. Wij moeten het nastreven van verkorting van de studieduur niet zo gedetailleerd in ons Verkiezingsprogram vastleggen.

De afdeling Utrecht deelt mede dat zij nog een andere toevoeging in het program had willen zien opgenomen, nl. in de dertiende alinea de zin "De bestaande afhankelijkheid van meerderjarige studenten dient daarbij echter kritisch te worden gezien."

Wat het studieloon betreft, noemt spreker de door de heer Toxopeus aangevoerde bezwaren tegen de schrapping van die passage een slag in de lucht. Zelf is hij ook een tegenstander van het studieloon. Hij acht het ook nodig om in dit program iets op te nemen. De afdeling Utrecht heeft zich echter gestoten aan de term. Over studieloon spreekt niemand meer, ook niet de oorspronkelijke voorstanders. Wat men op het ogenblik van die zijde verdedigt, is een systeem waarbij iedereen een zogenaamde integrale studiekostenvergoeding krijgt. De juiste formulering laat de afdeling Utrecht gaarne aan de Commissie over. Schrapping van de twaalfde alinea handhaaft de afdeling Utrecht.

De heer Toxopeus vraagt of de afdeling Utrecht zich ermee kan verenigen indien in plaats van de woorden "studieloon is onjuist" de elfde alinea komt te luiden: "Een algemeen geldend systeem van integrale studiekostenvergoeding is onjuist."

Na nog enige discussie kunnen de afdeling Utrecht en de vergadering zich ermee verenigen dat de elfde alinea aldus komt te luiden; dat van de twaalfde alinea de eerste zin conform het voorstel van de Commissie wordt overgenomen doch de tweede zin komt te vervallen; dat de zestiende alinea conform het voorstel van de Commissie wordt overgenomen en dat op voorstel van Prof. Witteveen aan deze paragraaf een laatste alinea wordt toegevoegd, luidende

"Differentiatie in een korte, op de maatschappij afgestemde studie en een voortgezette studie, gericht op de wetenschap, moet - waar mogelijk - worden nagestreefd."

Hoofdstuk Buitenlandse Politiek.

Paragraaf: Defensie.

De amendementen van de afdelingen Breda en Doetinchem zijn ingetrokken.

Paragraaf Ontwikkelingshulp.

De afdeling Sleen wil deze paragraaf vervangen door een geheel nieuwe en zeer uitgebreide tekst. Deze tekst werd door de commissie niet onjuist geoordeeld, maar wel zeer gedetailleerd en zeer lang.

De heer Toxopeus draagt op dit moment tijdelijk de leiding van de vergadering over aan de heer Korthals Altes, die het woord geeft aan de heer A.J. Evenhuis, Sleen, ter toelichting van het voorstel dezer afdeling. De heer Evenhuis wijst er in de eerste plaats op dat het argument van de commissie dat het voorstel van de afdeling Sleen te lang zou zijn niet opgaat. Hij is de regels gaan tellen en kwam tot de conclusie dat het voorstel van de commissie ongeveer 56 regels bevat en het voorstel van de afdeling Sleen ongeveer 62 regels. Hij voegt er aan toe dat hij bereid is enkele zinnen in zijn voorstel te schrappen in de passage die betrekking heeft op het scheppen van faciliteiten voor leden van het Jongeren Vrijwilligers Corps. Hij komt dan tot de conclusie dat het voorstel van Sleen bepaald korter is dan dat van de commissie. Hij voegt er aan toe dat het voorstel Sleen bovendien naar zijn mening bepaald duidelijker is. De commissie heeft, aldus spreker, incidenteel een aantal op zich zelf aardige maar voor hem onaanvaardbare punten opgesteld; de afdeling Sleen heeft hier een naar haar mening beter stuk tegenover willen stellen. Allereerst noemt spreker het punt betreffende het scheppen van gelijke kansen voor alle mensen. Dat houdt niet op bij de Nederlandse grens maar dat is internationaal. Dan heeft de afdeling Sleen er aan toegevoegd dat de ontwikkelingshulp wel degelijk een bijdrage kan zijn tot een betere verhouding der volkeren onderling. Ook het geven van ruimere financiële steun acht de afdeling Sleen een verantwoorde toevoeging. Er is een alinea in het voorstel van de commissie die de afdeling Sleen wel zou willen overnemen, n.l. de derde alinea aanvangende met de woorden: "Het is daarom van belang een gezonde en evenwichtige ontwikkeling". Die alinea zou de afdeling Sleen echter willen plaatsen achter de door haar voorgestelde zinsnede: "Het streven dient erop gericht te zijn om de problematiek van de ontwikkelingslanden tot in de kern aan te tasten."

De heer Korthals Altes mist in het voorstel van de afdeling Sleen een aantal essentiële punten. Hij noemt daarvan de eigen inspanning, het niet vaststellen van een percentage of bedrag, maar juist naar de omstandigheden in ruimere mate geven van hulp, het aanbod tot hulp bij de geboorteregeling, de grondstoffenovereenkomst en ten slotte de passage over de noodzaak van de concentratie der bilaterale hulp op een klein aantal landen en een beperkt aantal projecten.

Prof. Witteveen gaat op deze laatste passage, de passage over de hulp die relatief bescheiden is, nog wat nader in. Daar is niet bedoeld, aldus spreker, een uitspraak te doen over de omvang van de hulp die wij kunnen geven. Hoeveel wij ook geven, in verhouding tot de omvang van dit enorme probleem is onze bijdrage altijd een bescheidene. Daarom - en dat is, gelooft spreker, een nieuw idee dat hier door ons naar voren wordt gebracht - zou het goed zijn als wij onze bilaterale hulp concentreren op een klein aantal landen en een beperkt aantal projecten, dan kan dat effectiever zijn, dan kan men daar ook iets bereiken, dan kunnen wij daar ook naar voren komen met onze bijdrage. Dat is bedoeld hier te zeggen. Dat is een nieuwe gedachte. Dat vindt spreker een voordeel van de passage van de commissie. Hij vindt wat dat betreft de passage die de afdeling Sleen voorstelt eigenlijk een verarming, daar zit dit idee niet in. Er zitten andere punten ook niet in. Daar wordt uitvoerig in gezegd een aantal dingen die eigenlijk al in confesso zijn. Daarom gelooft spreker dat de passage die is voorgesteld, de passage van de commissie, bepaald de voorkeur verdient.

De heer Dr. F. Brühl, Laren/Blaricum, ondersteunt het amendement van de afdeling Sleen, dat hem in alle opzichten sympathieker is. Hij proeft daarin duidelijk een grotere bewogenheid met het enorme probleem van de ontwikkelingshulp. Spreker stelt voor het amendement Sleen centraal te stellen onder erkenning dat er een aantal tekortkomingen aan kleeft, die zojuist door de heer Korthals Altes al zijn signaleerd, zodat dit amendement nog wel zou moeten worden aangevuld.

De heer Korthals Altes ontkent dat het hier om aanvullingen gaat. Hij ziet tussen de beide voorstellen duidelijk verschillende alternatieven. Natuurlijk kan er altijd worden bijgevoegd maar eerst dient principieel de beslissing te worden genomen welke tekst men wenst te volgen, die van de commissie of die van de afdeling Sleen.

De heer J. J. Mulder, Rotterdam, komt met een compromis-voorstel. Aannemende dat het voorstel van de commissie zal worden aanvaard, stelt hij voor daarin in de tweede alinea in te lassen de zinsnede "Daarnaast is deze taak ter verzekering van de vrede en de welvaart in de wereld onontbeerlijk."

De commissie gaat hiermede accoord zodat de heer Korthals Altes thans door stemming bij handopsteken de mening van de vergadering vraagt over het voorstel van de commissie met aanneming van het amendement Rotterdam.

De vergadering blijkt zich hier achter te stellen.

De heer J. H. Faber, Soest/Soesterberg, heeft een nagekomen amendement ingediend, waarin schrapping wordt gevraagd van de zinsnede "Daarnaast zal Indonesië speciale aandacht moeten krijgen". De heer Faber wijst er op dat in het Verkiezingsprogramma reeds een aparte paragraaf aan Indonesië wordt gewijd en meent dat wij ons wel moeten realiseren dat het voor het zeer grote aantal Nederlanders die slachtoffer zijn van alle ellende die zij in Indonesië hebben ondervonden, die beroofd en berooid hier zijn aangekomen en die door de Regering min of meer in de steek worden gelaten, toch wel bijzonder hard moet zijn om nu te lezen dat onze partij bijzondere aandacht gaat schenken aan de bevolking van Indonesië in het kader van de ontwikkelingshulp.

Zowel de heer Korthals Altes als de heer Toxopeus, die de voorzittershamer weer overneemt, achten het niet gelukkig tot schrapping van deze zinsnede over te gaan. Zij wijzen erop dat er toch wel een heel groot verschil bestaat tussen de toestand waarin een miljoenenvolk als het Indonesische verkeert, met een constante dreiging van hongersnood, en de inderdaad ook vaak afschuwelijke omstandigheden, waarin diegenen verkeren die uit Indonesië zijn teruggekeerd en veel verloren hebben. Het zijn onvergelykbare grootheden, vooral gezien in het verband van de ontwikkelingshulp.

Het voorstel van de afdeling Soest wordt door de vergadering niet ondersteund zodat het niet wordt overgenomen.

De heer A.J. Evenhuis, Sleen, vraagt nog aandacht voor twee van de door deze afdeling voorgestelde punten, n.l. het scheppen van faciliteiten in Nederland met name bij het onderwijs en het bedrijfsleven en het scheppen van aantrekkelijke financiële faciliteiten voor die leden van het Jongeren Vrijwilligers Korps die bij hun terugkeer in Nederland niet direct een werkring kunnen vinden.

De heer Toxopeus zou in ons Verkiezingsprogram toch niet zozeer in details willen treden.

De heer Witteveen sluit zich hierbij aan. In het program staat nu dat het uitzenden van jonge specialisten bevorderd moet worden. Dat lijkt spreker voldoende.

De heer H. Wiegel, Amsterdam, zou toch willen vragen of de Redactiecommissie die het program heeft ontworpen niet bereid is de twee punten van de heer Evenhuis nader in studie te nemen. De heer Wiegel acht het zeer belangrijk dat wij als liberale partij tonen dat wij het vraagstuk van de ontwikkelingshulp het kernvraagstuk van deze tijd vinden. En dan zijn het met name de jonge vrijwilligers die daar een belangrijke taak kunnen vervullen. Van die jonge vrijwilligers wordt gevraagd dat zij zich aanpassen aan het gedragspatroon van de mensen in de ontwikkelingslanden. Dan zal men hen echter tevens de garantie moeten geven dat zij hier teruggekeerd een gelijke kans hebben als de Nederlanders die hier zijn gebleven om hier hun carrière op te bouwen. Daarom vraagt spreker soepelheid van de commissie ten aanzien van de eventuele verwerking van de twee punten van de heer Evenhuis. Spreker wil nog een tweede opmerking maken. Deze betreft de eerste zin van de voorlaatste alinea van de paragraaf Ontwikkelingshulp, zoals deze door de commissie is voorgesteld. Deze zin luidt: "Gezien de omvang van de problemen zal deze hulp steeds relatief bescheiden blijven". Spreker zou die zin geschrapt willen zien. Dat neemt de essentie niet weg, doch toont wel aan dat de V.V.D. bereid is voor dat zeer grote en belangrijke probleem van de ontwikkelingshulp offers te brengen. Spreker vindt dat pertinent noodzakelijk.

De heer Toxopeus heeft tegen schrapping van deze zin geen bezwaar. Ook de commissie gaat met schrapping accoord en de vergadering sluit zich hierbij aan, zodat deze zin niet in het Verkiezingsprogram zal worden opgenomen.

Wat betreft de beide door de afdeling Sleen aangevoerde punten kan de vergadering zich er op voorstel van de heer Toxopeus mede verenigen dat de Redactiecommissie nog nader beziet of deze alsnog in het program kunnen worden verwerkt.

Thans komen aan de orde de nagekomen amendementen. In de eerste plaats een amendement van de afdeling Utrecht op de paragraaf Woningbouw (hoofdstuk Sociaal-economisch beleid).

De heer L.M. de Beer, Utrecht, zet uiteen dat de afdeling Utrecht twee belangrijke bezwaren heeft tegen de ter tafel liggende tekst van deze paragraaf, en wel ten eerste dat geen rekening wordt gehouden met de huidige kapitaalsschaarste en met de hoge rentestand, en in de tweede plaats dat er een hardnekkig misverstand schijnt te bestaan over de kwaliteit van de woningwetwoningen. Het peil van de woningwetwoningen en van de premiewoningen is de laatste tijd zodanig opgetrokken dat het voortaan voor de vrije sector uitermate moeilijk zal zijn daar boven uit te komen. Gezien deze twee bezwaren heeft de afdeling Utrecht een amendement ingediend dat in het kort hierop neerkomt, dat de afdeling Utrecht de twee passages uit het voorstel van de commissie die zich zeer optimistisch uitlaten over de "doorstroming" wil zien geschrapt. Daarnaast wil de afdeling Utrecht een korte passage invoegen, waarin wordt gezegd dat het eigen woningbezit op krachtige wijze moet worden gestimuleerd, met redenen omkleed en aangevend op welke wijze dat zou moeten gebeuren, zulks met de gedachte dat op die wijze de doorstroming wel kan worden bevorderd.

Prof. Witteveen is het met de gedachtengang en ook met het voorstel van de afdeling Utrecht niet eens. Weliswaar ondervindt inderdaad op het ogenblik de particuliere bouw moeilijkheden door de schaarste op de kapitaalmarkt, maar men moet er toch van uit gaan dat dit in deze omvang een tijdelijk verschijnsel is. Het beleid van het kabinet-Zijlstra is gericht op ontspanning van de kapitaalmarkt. Spreker gelooft dat een zeker keerpunt al bereikt is en hoopt dat in de komende vier jaren de situatie meer naar het normale zal terugkeren. In de tweede plaats is de particuliere bouw ondanks de grote schaarste op de kapitaalmarkt en ondanks alle moeilijkheden tot nu toe toch op peil gebleven. De ongesubsidieerde bouw is zelfs boven het programma uitgekomen. Spreker zou deze passage zoals door de commissie voorgesteld dan ook willen handhaven.

Wat de woningwetwoningen betreft heeft de heer De Beer gezegd dat de kwaliteit hiervan onder de nieuwe voorschriften veelal de kwaliteit van de woningen in de vrije sector reeds overtreft. Spreker vraagt zich af of dat nu wel een normale en blijvende situatie kan zijn. In onze visie immers zijn deze woningwetwoningen bedoeld voor degenen met de lagere inkomens. Zij zullen dan toch in het bouwprogramma in het algemeen ook in de toekomst niet de duurste en de beste woningen kunnen zijn. Zij moeten betaalbaar blijven en dat houdt in dat men niet altijd tot een maximumgrens van de kwaliteitsvoorschriften zal kunnen gaan. Spreker ziet het zo: de woningwetwoningen voor degenen met de lagere inkomens; de particuliere bouw kansen geven. De concrete punten door de heer De Beer genoemd om de particuliere bouw te stimuleren zijn spreker ook niet duidelijk. Wil hij aan de particuliere sector een rente subsidie geven? Dat zou spreker verwerpelijk vinden. Garantie-mogelijkheden en fiscale tegemoetkomingen zijn er ook al.

De heer L.B. de Beer zet in een uitvoerig betoog uiteen dat naar zijn mening de heer Witteveen de zaken wel wat optimistisch voorstelt. Hij handhaaft de voorstellen van de afdeling Utrecht die echter naar uit stemming bij handopsteken blijkt, door de vergadering niet worden gesteund.

Uit de vergadering wordt nog bezwaar gemaakt tegen de volgende zinsnede in deze paragraaf: "Het opleggen van een heffing aan bewoners van woningwetwoningen die meer huur zouden kunnen betalen zou men kunnen noemen het afwentelen van de fout van het beleid op de slachtoffers van dat beleid". Men is niet gelukkig met het woord "slachtoffers". Op voorstel van de heer Toxopeus wordt het slot van deze zin als volgt gewijzigd: "..... het afwentelen van de fouten van het beleid op degenen die geen andere keus hadden."

De heer Toxopeus keert thans even terug tot punt 4 van de Urgentiepunten, waar in het tussen haakjes geplaatste gedeelte het woord "gezagshandhaving" voorkomt. De commissie stelt thans voor in plaats hiervan te stellen "duidelijk beleid inzake gezagsuitoefening en handhaving van de openbare orde." De vergadering gaat hiermee accoord.

De thans nog resterende amendementen zullen in de volgorde van de hoofdstukken van het program worden behandeld.

Hoofdstuk Binnenlandse politiek.

Paragraaf: Democratische controle.

Onderdeel: Ombudsman.

De afdeling Rotterdam stelt bij monde van de heer J.J. Mulder voor in de tweede zin van dit onderdeel te schrappen de woorden "en ook niet individuele Kamerleden en Kamercommissies". De afdeling Rotterdam is n.l. van mening dat de Nederlandse burger over elke kwestie een Kamerlid of een Kamercommissie benaderen kan. Men zou uit hetgeen thans in het program wordt gesteld kunnen afleiden dat iedere zaak waarvoor men zich tot een Kamerlid of

een Kamercommissie kan wenden niet bij de Ombudsman gebracht kan worden. Dit zou betekenen dat de Ombudsman in zekere zin machteloos zou worden. Bovendien: een Kamerlid, hoe scherpzinnig ook, is een politicus en wordt gekozen om zijn politieke kwaliteiten, terwijl een Ombudsman ongeveer de status en het niveau van de President van de Hoge Raad krijgt en geheel als een deskundige kan worden gezien.

De heer Toxopeus kan zich met de bezwaren van de afdeling Rotterdam wel verenigen.

De vergadering sluit zich daarbij aan zodat de betreffende woorden worden geschrapt.

Paragraaf Ordehandhaving

Een voorstel van de afdeling Groningen, ingediend door de heer G.Ch.O.Boosman om achter de eerste zin van de derde alinea van deze paragraaf de volgende zin toe te voegen: "Dit betekent naar de mening van de partij dat demonstraties na aanmelding zoveel mogelijk in volledige vrijheid toegestaan dienen te worden." wordt door de vergadering na stemming bij handopsteken verworpen.

Paragraaf Democratische controle.

De afdeling Nieuwkoop dient bij monde van de heer C.Franken twee amendementen in. Het eerste amendement heeft betrekking op de tweede alinea van het onderdeel Openheid van deze paragraaf. Deze alinea luidt: "Er zal meer gebruik moeten worden gemaakt van de door het nieuwe Reglement van Orde van de Tweede Kamer geboden mogelijkheid in het openbaar personen te horen". De afdeling Nieuwkoop zou hier liever lezen dat deze mogelijkheid zoveel mogelijk wordt benut en vooral ook zoveel mogelijk in het openbaar wordt gebruikt.

Het tweede amendement heeft betrekking op het onderdeel Onverenigbaarheid van functies van deze paragraaf. De afdeling Nieuwkoop vraagt hier een aanvulling in die zin dat richtsnoer bij de studie omtrent onverenigbaarverklaring van andere functies met het lidmaatschap van de Staten-Generaal zal dienen te zijn de scheiding van officiële adviserende functies met wetgevende functies.

Het eerste amendement van de afdeling Nieuwkoop wordt door de vergadering niet overgenomen; het tweede amendement wordt wel overgenomen, in die zin dat besloten wordt aan het onderdeel Onverenigbaarheid van functies de volgende zinsnede toe te voegen: "Richt-snoer dient daarbij te zijn de wenselijkheid van onverenigbaarheid van officiële raadgevende en wetgevende functies."

Paragraaf Bestrijding bureaucratie.

De afdeling Arnhem zou in deze paragraaf ingevoegd willen zien een zinsnede waarin wordt aangedrongen op een vereenvoudiging van de administratie, veroorzaakt door de heffende Overheden.

De afdeling Den Haag sluit zich bij het voorstel van de afdeling Arnhem aan. Haar afgevaardigde herinnert er aan dat zij dit punt bij voorkeur onder de Urgentiepunten had willen zien.

Besloten wordt achter de tweede zin van deze paragraaf de volgende zinsnede in te lassen: "Een ingrijpende vereenvoudiging van wetgeving en administratie is noodzakelijk".

Hoofdstuk Sociaal-economisch beleid.

Paragraaf Financiën.

De afdeling Rotterdam zou de achtste alinea van deze paragraaf als volgt willen lezen.

"Integendeel. Bij de prioriteitenkeuze moet zoveel mogelijk voorrang worden gegeven aan de uitgaven voor de infrastructuur, die onmisbaar zijn voor de welvaart in de toekomst. Het kabinet-Cals-Vondeling presenteerde zich als een kabinet dat de voorzieningen

voor de toekomst veilig stelde maar het deed daarvoor in feite te weinig. Indien de benodigde extra middelen niet op korte termijn kunnen worden gevonden door besnoeiing van zichtbare en onzichtbare subsidies en andere bezuinigingen, is voor de investeringen ten behoeve van de infrastructuur zelfs enige tijd de verhoging van de belastingdruk, mits uit indirecte middelen, aanvaardbaar."

De heer Witteveen raadt dit amendement af. Het gaat, aldus spreker, diametraal in tegen de gedachtengang van het gehele Verkiezingsprogram. Het amendement van de afdeling Rotterdam bepleit voorrang voor alle infrastructuur en dat gaat spreker veel te ver. Dat geeft belastingverhoging, geen tijdelijke maar stellig een blijvende. Spreker herhaalt dat dat tegen de gehele gedachte van het program in gaat, gezien het feit dat onze stelling juist is dat wij de groei van de uitgaven moeten beperken.

Het amendement van de afdeling Rotterdam wordt door de vergadering niet gesteund zodat het niet wordt overgenomen.

Paragraaf Zelfstandigen.

Onderdeel c. Land- en tuinbouw.

De afdeling Den Haag dient bij monde van Drs. T. van de Graaf een voorstel in om aan het slot van dit onderdeel nog het volgende punt toe te voegen: "Grotere credietmogelijkheden ter vergemakkelijking van de bedrijfsopvolging in de landbouw."

De heer Ir. D. S. Tuijnman, lid van de Tweede Kamerfractie en landbouwspecialist, acht de gedachtengang van de afdeling Den Haag acceptabel en heeft geen bezwaar tegen dit amendement.

De vergadering kan zich met dit amendement verenigen zodat het wordt overgenomen.

Paragraaf Financiën.

De afdeling Rotterdam deelt bij monde van de heer A. van der Zijl mede dat zij in deze paragraaf mist een passage over de modernisering van het belastingstelsel. Zij zou voor de op drie na laatste alinea van deze paragraaf een alinea ingevoegd willen zien luidende als volgt:

"Een systematisch onderzoek van de belastingwetgeving en de tarieven is gewenst om tot de zowel voor de belastingplichtigen als voor de belastingdienst hoogst noodzakelijke vereenvoudiging te komen. Daarbij dient ook onderzocht te worden welke belastingen, die weinig opbrengen en veel ongerief veroorzaken, dienen te verdwijnen. Een zodanig onderzoek zal met name ten aanzien van zegelrecht, personele belasting en grondbelasting op zeer korte termijn dienen te geschieden."

Voorts zou de afdeling Rotterdam in de volgende alinea in plaats van de woorden "vrijstelling van successierecht in de rechte lijn" willen lezen: "in geldbedragen uitgedrukte vrijstellingen in de belastingwetten".

De heer Witteveen acht het niet gemakkelijk dit uitvoerige en vrij gedetailleerde amendement op het eerste gezicht te beoordelen. Hij vraagt zich af of het nodig is om een dergelijke vrij moeilijke fiscale kwestie apart in het Verkiezingsprogram te noemen, al heeft hij tegen de passage op zich zelf geen bezwaar.

De heer Toxopeus wijst er op dat onder het hoofd Land- en tuinbouw reeds de afschaffing van de grondbelasting wordt bepleit. Voorts constateert hij dat ten aanzien van een aantal punten die door Rotterdam genoemd zijn reeds maatregelen zijn genomen of binnenkort genomen worden. Gezien het feit dat het wel haast onmogelijk moet worden geacht het uitvoerige en gedetailleerde amendement van de afdeling Rotterdam staande deze vergadering goed te beoordelen vraagt hij zich af of het zinvol is op dit punt de discussie voort te zetten.

De heer A. van der Zijl, Rotterdam, wijst er op dat het de afdeling Rotterdam er slechts om gaat dat wij duidelijk laten uitkomen

dat wij voor een modernisering en vereenvoudiging van ons belastingstelsel zijn.

Op voorstel van de heer Toxopeus wordt tenslotte besloten de zinsnede die daarstraks op voorstel van de afdelingen Arnhem en Den Haag is ingelast in de paragraaf Bestrijding bureaucratie van het hoofdstuk Binnenlandse Zaken aan te vullen met de volgende tussenzin: "met name ook op het gebied van de belastingen". Deze zinsnede komt thans dus te luiden: "Een ingrijpende vereenvoudiging van wetgeving en administratie, met name ook op het gebied van de belastingen, is noodzakelijk."

De afdeling Rotterdam gaat hiermee accoord en de vergadering kan zich er mede verenigen.

De afdeling Rotterdam komt vervolgens terug op haar tweede amendement n.l. de vervanging van de woorden: "vrijstelling van successierechten in de rechte lijn" door de woorden "in geldbedragen uitgedrukte vrijstellingen in de belastingwetten."

Zowel de heer Witteveen als de heer Toxopeus achten het aanbrengen van deze wijziging bezwaarlijk.

De afdeling Den Haag stelt zich bij monde van de heer A.E.J. Modderman achter de voorstellen van de afdeling Rotterdam, ofschoon zij wel inziet dat inpassing in ons Verkiezingsprogram geen eenvoudige zaak is. Nu heeft de heer Modderman zojuist de heer Toxopeus er op horen wijzen dat in de passage betreffende land- en tuinbouw gepleit wordt voor afschaffing van de grondbelasting. Spreker heeft steeds begrepen dat dit gezien moest worden als een facilititeit voor de landbouwers. Nu blijkt echter, aldus spreker, dat het de bedoeling is de grondbelasting helemaal af te schaffen. Dan moet deze zinsnede bepaald worden opgenomen in de paragraaf Financiën. Zij zou dan heel goed gecombineerd kunnen worden met een amendement van de afdeling Den Haag over afschaffing van de personele belasting. De afdeling Den Haag stelt derhalve voor de zinsnede "Afschaffing van de verouderde en ondoelmatige personele belasting en grondbelasting."

De heer Witteveen zou de partij hierop in het Verkiezingsprogram bepaald niet willen vastleggen. Er kleven zeker bezwaren aan de personele belasting en deze bezwaren zullen zeker ook eens bekeken moeten worden, maar aan de andere kant is de personele belasting nu juist nog een stukje belastinggebied van de gemeente en dat gaat ons zeer ter harte. Wij moeten hier, aldus spreker, op dit oogenblik bepaald nog geen definitieve uitspraak over doen en wat de grondbelasting betreft, deze hoort natuurlijk bij de belastingen in het algemeen maar is toch speciaal voor de landbouw van groot belang.

De heer Modderman blijft er bij dat het duidelijker is afschaffing van de grondbelasting onder de paragraaf Financiën te plaatsen.

De heer H.D. Schouten, De Bilt/Bilthoven, sluit zich bij de heer Modderman aan en gaat nader in op de heffingstechniek.

De heer Witteveen bepleit met nadruk de afschaffing van de grondbelasting bij de landbouw te laten staan, en de financiële paragraaf niet verder uit te breiden.

De heer Modderman deelt mede door de afdeling Rotterdam gemachtigd te zijn alle amendementen van deze afdeling in te trekken op voorwaarde dat hij zijn eigen amendement handhaaft. Wat zijn eigen amendement betreft is hij nog wel bereid om van de personele belasting af te stappen maar hij zou graag de plaats in het Verkiezingsprogram van de afschaffing van de grondbelasting door de vergadering zien uitgemaakt.

De heer Toxopeus vraagt of dit punt aan de Redactiecommissie mag worden overgelaten, waarmede de vergadering instemt.

Hoofdstuk Sociaal-economisch beleid.

De heer Schouten, De Bilt/Bilthoven, bepleit opnemning van twee punten onder dit hoofdstuk, n.l. de wettelijke regeling van het stakingsrecht en het enquêterecht voor werknemers.

Voor wat het eerste punt betreft meent de heer Toxopeus dat wij er momenteel verstandig aan doen de jurisprudentie op dit punt zijn gang te laten gaan en niet aan te dringen op een wettelijke regeling.

De heer Korthals Altes voegt daar aan toe dat de Sociaal-economische Commissie van onze partij een uitvoerig rapport over het stakingsrecht heeft opgesteld, dat dit rapport is bekeken door Hoofdbestuur en Kamerfracties en dat men tenslotte gezamenlijk tot de conclusie is gekomen dat dit rapport sociaal-economisch misschien wel verantwoord was, maar juridisch niet. Daarom acht spreker, met de heer Toxopeus, het niet juist op dit ogenblik in ons Verkiezingsprogram aan te dringen op een wettelijke regeling van het stakingsrecht.

De heer Ir.K.van der Pols gaat in op hetgeen door de heer Schouten is gevraagd ten aanzien van het enquête-recht voor werknemers. Het is, aldus spreker, een delicate materie die van verschillende zijden zo verschillend beoordeeld wordt dat de ontwikkeling van de discussies hierover vooralsnog moet worden afgewacht.

De heer Schouten legt zich hierbij neer.

Het laatste amendement dat wordt ingediend heeft betrekking op hoofdstuk Sociaal-economisch beleid, paragraaf Vervoer en Verkeer.

De heer J.B.Th.Hugenholtz, Bentveld, dient namens de afdeling Zandvoort een uitvoerige nieuwe tekst voor deze paragraaf in. Hij motiveert dit amendement in een zeer lang betoog waarin hij stelt dat vervoer en verkeer in feite de belangrijkste punten zijn voor de komende verkiezingen, juist voor de V.V.D.

De heer Drs.L.van Leeuwen, Rotterdam, stelt hiertegenover dat hij het voorstel van de commissie voortreffelijk vindt. Hij weerlegt het betoog van de heer Hugenholtz op een aantal punten en stelt de vergadering voor het voorstel van de commissie te aanvaarden, hetgeen na stemming bij hand opsteken geschiedt.

De heer Toxopeus constateert dat hiermede de behandeling van het Verkiezingsprogram tot een einde is gekomen. Hij vraagt machtiging aan de vergadering voor de Redactiecommissie om het gehele program redactioneel waar nodig nog wat bij te schaven.

De vergadering verleent deze machtiging gaarne.

De heer Toxopeus spreekt vervolgens een kort slotwoord tot de weinigen die nog in de vergaderzaal aanwezig zijn. Het was een vermoeiende en lange vergadering, waarin met grote eenstemmigheid en eensgezindheid is gediscussieerd. Wij zijn vandaag bij elkaar geweest, aldus spreker, op basis van onze liberale beginselen en wij zijn het ondanks verschillen van mening daarin volledig eens. Nu moeten wij deze zaken naar buiten dragen. Het succes van de verkiezingen hangt bepaald niet alleen af van degenen die uit spreken gaan, het hangt ook niet af van affiches en propaganda-materiaal, het hangt er in de hoogste mate van af of ieder partijlid in zijn eigen omgeving propaganda maakt en niet te gemakkelijk mee redeneert met hen die het niet geheel met ons eens zijn. Spreker rekent er op dat de hele partij dit standpunt zal innemen en hij durft dan ook zeer voorspoedige verkiezingen te voorspellen. Met deze woorden draagt hij het voorzitterschap weer over aan de voorzitter van de partij.

De heer Van der Pols sluit vervolgens deze buitengewone Algemene Vergadering met een woord van dank aan al diegenen die het Verkiezingsprogram hebben voorbereid, in het bijzonder aan de heer Toxopeus, aan de leden van de commissie en aan haar secretaris, Mr.E.C.de Mooij, maar ook aan deze vergadering die bijzonder grondig heeft gewerkt.